

Hudobija in ljubezen.

Povest, spisal *Dragotin*.

III. Petrač.

Ko smo odmolili, je dekla odšla pomivat sklede, Matevž pa se je zopet pomaknil na klop k peči. Takoj sem bil pri njem. Hitro sem se splazil na klop, pritisnil se k njemu ter ga tiho vprašal:

„Stric, kdo pa je ta Petrač?“

„Ej radovednost otročja“, odvrne z nasmehom, „vse mora vedeti. Iz-prijen študent je, pa velik postopač in pijanec, ki ni vreden, da bi dalje o njem govoril. Le toliko glej, da ne boš ti kdaj tak, ki se tudi nekaj pri-pravljaš, da boš šel v mesto v šolo.“

„I, kako pa, da ni postal gospod, če je študiral v mestu? Odkod pa je doma, ali ga že dolgo poznate?“

„Kako ga nebi poznal, saj sva bila še prav prijatelja v mladosti. Tukajle od sosedovih je bil doma; seveda je sedaj hiša prišla drugim v roke, in tega je največ on kriv. O, kako se je zgubil ta človek! Kako ves drugačen pa je brat njegov: vselej se čudim, kadar pomislim, da se moreta tako močno razlikovati dva brata.“

„I kaj ima še kakega brata? Kako pa je to, da ni nobenega teh ljudij več v naši vasi?“

„Nikar ne bodi tako siten; saj nocoj ni časa, da bi ti vse povedal. Le spat pojdi, spat, da boš mogel jutri prej vsati in jaslice delati! Jaz sem ti že prinesel prav lepega zelenega mahu iz gozda, kjer smo danes kolje sekali, da ne bo treba tebi po snegu stikati za njim.“

„Oh, stric, prav nič nisem še zaspan, pa tako rad bi kaj slišal o tem Petraču, da bom potem vsaj vedel, kdo je, kadar pride k nam; prav malo se ga spominjam od takrat, ko je bil zadnjič pri nas, samo to vem, da sem se ga strašno bal, ker me je tako grdo gledal. Vsaj nekaj povejte nocoj o njem, če ne vsega!“

„Že vidim, da se te ne ubranim; saj pravim, ta radovednost otročja! Torej naj pa bo, no. — Pri sosedovih je pred Joškovim očetom gospodaril stari Lužar, po katerem se hiši še sedaj pravi pri „Lužarjevih“. Bil je to premožen mož. Razun hiše je imel še precej veliko posestvo, poleg tega je bil dober strojar in kupčija z usnjem mu je veliko nesla; pri tem pa je bil priden delavec in poštenjak skozi in skozi. Tudi njegova žena je bila pobožna in skrbna gospodinja. Imel pa je samo dva otroka, lepa brhka dečka. Starejši, Peter, je bil samo par let mlajši od mene. Jaz sem služil pri Lužarjevih za pastirja in prav rada sva se imela s Petrom. Večkrat je šel z menoj, ko sem gnal živino na pašo, in marsikatero premeteno sva uganila skupaj. Bil je silno prebrisane glave. Večkrat sem slišal koga reči: „Ta bo še kdaj kaj posebnega. Iz tega bo še kdaj nekaj: ali imeniten gospod, ali pa velik potepuh.“ Škoda, da se je vresničilo zadnje. Trmoglav in neubogljiv

je bil sicer že takrat precej, vendar pa je imel dobro srce in trda beseda ali resen opomin je pri njem veliko izdal.

Ker takrat pri nas še ni bilo šole, pošiljal ga je oče k gospodu župniku, da bi ga naučili brati in pisati. Ko pa so gospod zapazili njegove lepe zmožnosti, svetovali so očetu, naj ga dá v mesto v šolo. Lužar se je malo pomišljal, a dal se je kmalu pregovoriti, ker je bil premožen in je že sam večkrat premišljal, da bi ne bilo prenapačno, ko bi imel iz svoje hiše gospoda. Peter sam pa ni bil tega kar nič vesel. Prav kislo se je obrnil, ko so mu povedali, da bo šel študirat. Od tedaj pa do časa, ko je bilo treba oditi v mesto, je klaverno povešal glavo in kar nismo ga mogli spraviti v dobro voljo, kadar smo se igrali na paši. Očetu si ni upal ugovarjati, ker se ga je bal, mati ga je pa tolažila, kakor je vedela in znala; vendar to ni veliko izdalo. Ko sem ga nekoč jaz sam vprašal, zakaj se tako boji mesta, in sem ga zavidal, češ kako dobro se mu bode tam godilo, dejal mi je: „Jaz bi se šel prav rad učiti za gospoda, ko bi se mi tako ne tožilo po domu in tovariših. Res se lahko učim, pa kdo bo vedno sedel pri pustih bukvah, mej tem, ko se boste doma tako prijetno igrali.“ Ko se je bližala jesen in ž njo čas odhoda, se je zmiraj bolj pusto držal in z objokanim obrazom je šel od doma, pa je vendar le šel.

Ves drugačen pa je bil njegov mlajši brat Tone. Večkrat se je norčeval iz Petra, da se tako boji šole, in trdil, da bi se on na njegovem mestu vse drugače obnašal. Žalostno je gledal za vozom, ki je oddrdral z očetom in Petrom v mesto. Najraje bi bil šel ž njima. Toda stariši so imeli ž njim drugačne namene. Doma naj bi se naučil za silo brati in pisati, potem pa naj bi se prijel očetove obrti in po njegovi smrti prevzel hišo in posestvo. To ga pa ni nič veselilo. Bil je sploh bolj mirne in tihe narave in prav priden in ubogljiv; zato ga je zlasti mati rada imela.

Ker je vedno želel iti za Petrom v mesto in je večkrat prosil stariše, naj ga dadó študirat, sklenil je oče, vsaj za nekaj časa poslati ga v šole, češ, kolikor več se nauči, toliko laglje bo izhajal. Temu se je sicer dolgo upirala mati, ker se ni mogla lahko ločiti od obeh sinov, toda slednjič se je vendar udala; tako smo torej drugo leto imeli dva študenta pri hiši. Lepo ju je bilo videti, kadar sta prišla na počitnice domov. Pa kako sta bila učena! Debelo sem gledal Petra, ko je pravil, kaj že vse zna; kar sram me je bilo, kadar sem slišal, kako gladko sta oba brala iz bukev, ki sta jih prinesla iz mesta s seboj, kakor bi orehe stresal. Jaz seveda nisem nobene črke poznal, kakor je še sedaj ne; kaj se hoče, saj takrat ni bilo tako, kakor sedaj, ko je že skoraj za vsakim voglom šola.

Peter, ki je bil silno dobre glave, se je vsake stvari hitro in lahko naučil, kakor bi se igral. Brat njegov pa je bil sicer manj nadarjen, a zato toliko bolj priden. Tako je šlo nekaj let obema dobro. Toda šole so strašno hude; — no, pa saj boš sam izkusil, če boš šel res v mesto. Notri se učijo silno težkih stvari, pa koliko! Marsikoga so že zmogle in potrle, pa ga še bodo; ne pravijo jim zastonj „črna šola“. Tudi Toneta so polagoma začele žuliti. Kar nič več jim ni mogel biti kos. Smilil se mi je revež, kadar je

doma tožil, kako se trudi, pa vse nič ne pomaga. Slednjič je, dasi nerad, vendar moral šolo obesiti na klin. Oče ga je silil, naj bi ostal doma in se poprijel njegove obrti, pa nobenega veselja ni kazal do nje; seveda par let v mestnih šolah se človek ravno toliko pomehkuži, da ni za nikako trdo delo več. Bolj mu je ugajala trgovina; zato je vstopil v prodajalnico nekega bogatega trgovca v mestu. Tam se je prav pridno učil, ko pa je dostal potrebni nauk, šel je svojo srečo poskušat po svetu. In ta ga je dobro podpirala. Kmalu si je napravil svojo lastno trgovino, tudi se je neki bogato oženil, in sedaj pravijo, da je sila premožen mož v glavnem mestu.

Čisto drugače pa jo je zavozil Peter. Dokler sta s Tonetom skupaj študirala, ga je menda lep vzgled bratov nekoliko priganjal k pridnosti; pozneje pa, ko je bil sam, čutil se je vse bolj prostega. Tudi doma na počitnicah se je odslej čimdalje bolj čudno vedel. Postal je silno gosposki. Na najino nekdanje prijateljstvo je čisto pozabil. Ošabno me je preziral, kakor da me nikdar ne bi poznal. No, pa to naj bi že bilo, saj se razume, da se tak ne bo več bratil s pastirji, ki je že drgnil latinske klopi, samo to mi je bilo hudo, da se tudi za stariše ni več veliko menil. Nepokoren jim je bil in odgovarjal jim je, kar se je dalo. No, pa oče ga je že še krotil, samo škoda, da je tako zgodaj umrl. Zadnja leta mu obrt nič ni šla tako po sreči kakor prej, in zato ga je močno potlačila skrb za družino in pa žalost, ki mu jo je napravljala starejši sin. Vrh tega pa je prišla še bolezen. Že spomladi se je bil na nekem semnju prehladil, potem je vedno po malem bolehal in naslednja zima ga je pobrala. Bog mu daj dobro! dober mož je bil, vsi so ga spoštovali.

Očetova smrt je bila huda nesreča za Petra. Do tedaj se je kolikor toliko bal njega, in kolikor se je potrudil pri učenju, storil je iz strahu pred očetom. Sedaj je pa tudi to minilo, in tako je šlo ž njim vedno bolj rakovo pot. Sam Bog ve, kaj je počenjal! Naj bo že tako ali tako, nekega dne dobi Lužarica od njega pismo iz mesta. Ker sama ni znala brati, šla je k gospodu župniku. V pismu je Peter naznanil, da je popustil šolo in odšel iz mesta v tuji svet; videla da ga najbrže ne bode več, ker ga je sram priti domov in ker se doma nima tudi ničesar dobrega nadejati. To je bil hud udarec za slabotno ženo. Ko so ji župnik prebrali nesrečno pismo, zgrudila se je nezavestna na tla. Precej časa so se trudili gospod, predno so jo zopet spravili k zavesti. Tolažili so jo na vse načine, pa le malo so pomagale njihove besede žalostni materi. „Saj mi je huje“, rekla je še doma večkrat, „nego ko bi zvedela, da je umrl. Bog ve, kaj je storil, in pa kako se mu sedaj po svetu godi. Da bi bil vsaj prišel domov, saj bi mu rada vse odpustila, da bi se le ne klatil po svetu.“ Tako je pogosto zdihovala uboga mati. Precej drugi dan se je sama odpeljala v mesto, da bi poizvedela, kam je Peter prešel, pozneje je večkrat povpraševala po uradih, a zvedela ni nič; vse prizadevanje je bilo zastonj.

Mej tem je pa vidno hirala. Prav trdna ni bila nikoli, a po Lužarjevi smrti so jo še močno trle skrbi, katere ji je napravljalo gospodarstvo in sinova, a zadnji udarec jo je potrl popolnoma. Nekaj časa je še lazila okoli,

potem pa je legla in ni več vstala. Vidno so ji pojemale moči, a najbolj jo je bolelo to, da ni stal ob njeni smrtni postelji noben njenih otrok. Večkrat je v nemirnem spanju klicala Petra ter ga pretresljivo prosila, naj se je usmili in pride domov.

Malo pred zadnjim zdihljejem je napravila oporoko, v kateri je izročila vse premoženje sinu Tonetu.

Temu so bili kmalu potem, ko je mati zbolela, pisali v oddaljeno mesto, kjer je takrat bival, a prišel je domov prepozno, — na pogreb. Lahko si misliš, kako ga je pretreslo prepričanje, da je v tako kratkem času zgubil stariše in brata, katere je vse tako močno ljubil. Saj je bilo še meni neizrečeno hudo za njimi. V Lužarjevi hiši se mi je godilo tako dobro, a sedaj sem bil nakrat brez kruha. K sreči so ravno takrat tvoj stari oče potrebovali hlapca in tako sem prišel v to hišo, kjer sem še sedaj. Ker Tone ni imel še postavnih let, vzela je gosposka njegovo premoženje v oskrb. Na posestvu je bilo že nekaj dolga, zato so prodali hišo in zemljišče; to je kupil Jožkov oče, Tone pa se je vrnil v svojo službo. Od onega časa ga nisem več videl.

O Petru se dolgo ni nič slišalo; pozneje pa so se začele raznašati razne govorice o njem. Nekateri so pripovedovali, da je postal imeniten gospod tam nekje v daljni deželi, kjer si je pridobil veliko premoženje in sedaj živi kakor kak baron. Kmalu potem pa so začeli govoriti, da je bil velik klatež doli na Turškem, pa da so ga vjeli in ustrelili. Take nasprotujoče si govorice so se širile nekaj let, potem pa je zopet vse utihnilo o njem. Pred kakimi štirimi leti pa se nenadoma raznese vest, da bo Lužarjev Peter prišel domov in da ga bodo morali občani preskrbovati, ker nič nima svojega.

Najprvo smo neverjetno zmajevali z glavami, češ, kako je to mogoče, ko že toliko časa ni bilo ne duha ne sluha o njem, a kmalu smo se prepričali, da je to vendar le res. V jeseni, neko nedeljo popoldne, pripeljali so ga domov, in kaka dva meseca pozneje smo ga imeli že pri nas v hiši.

Jaz sem ravno pripravljaj pred skednjem voz, da bi šel po listje v gozd; tu prileze počasi ob palici Petrač, — tako so mu sedaj vsi dejali — po potu od sosedovih k nam. Jaz sem bil zamišljen v svoje delo in se nisem veliko zmenil za tujca. Ko pride do mene, nekaj zamrmra kakor v pozdrav ter vpraša, je li gospodar doma. Pogledal sem ga; po dolgem, dolgem času sem ga prvič zopet videl, prej ga namreč nikjer nisem zapazil. Saj k maši ni hodil, obiskati ga pa nalašč nisem hotel, ker so ljudje pravili, kako je robot in osoren. To je bilo čudno svidenje!

Peter, kateri je bil še cvetoč mladenič, ko sem ga zadnjikrat videl, spremenil se je v dolgih letih tako, da bi ga ne bil spoznal, ko bi ne bil že prej vedel, kdo je. Bil je vsaj kakih petnajst let starejši videti, kakor je bil v resnici. Ves je bil zanemarjen, betéžen in nadležen, a jedna noga mu ni skoraj nič rabila; menda je bila suha.

On mene najbrže ni več poznal, ker me je pozneje jedenkrat vprašal, kdo sem. In ko sem mu povedal, misliš, da ga je bilo kaj sram pred menoj? Kakor da bi se nikdar ne poznala, tako me je pogledal, in ošabén je bil

tako, kot takrat, ko je bil še študent. Samo jedenkrat so ga spravili v zadrego, ko so ga namreč vprašali, kako da ima pohabljeno nogo; nekaj je mrmral o nekaki nesreči, a videlo se je, da mu vprašanje ni po volji. Jaz mu seveda nisem verjel, Bog ve, kako je naletel bolezen, pa mislim da po poštemem potu ne, ker bi ga sicer vprašanje ne spravilo v tako zadrego. One dni, kar je bil pri nas, obnašal se je tako, da smo ga bili kmalu vsi siti. Nobena stvar mu ni bila po volji, rentočil in klel je pa, da se ga je vse balo. Prav veseli smo bili, ko smo se ga znebili. Lahko bi ljudem kaj pomagal pri lahkih opravilih, pa mu ni dišalo; raje je postopal in popival. Če je le imel kak krajcar v žepu, visel je v gostilni, da je vse zapravil. Čez kakega pol leta pa je izginil iz občine. Pravijo, da je šel v mesto k bratu, ki ga je večkrat vabil k sebi. No, sedaj ga nam pa zopet obetajo; veseli ga gotovo nikjer ne bodo. Vidiš, tako daleč je prišel sin bogatega posestnika, nekdanji učeni študent, da se ga vse boji in ogiblje. Toda čas je, da gremo spat; tvoji radovednosti sem ustregel, le glej, da ne bo zastoj! Pa saj si menda že zaspal“, rekel je, videč, kako nepremično sem se ga tiščal, sloneč mu na strani. No, tukaj je mož dejal sicer malo preveč, ker sem še prav bistro gledal in poslušal bi ga bil še tako dolgo, kakor sem ga že; ker pa ni bilo drugače, moral sem ga ubogati. A zaspati dolgo nisem mogel. Oni pijanec na cesti in pa Petrač sta mi hodila po glavi in kar nisem se ju mogel iznebiti. Še v spanju mi nista dala miru in veliko se mi je sanjalo o njiju, pa že ne vem več dobro, kaj. (Dalje prih.)

Kaj so nam pripovedovali naš dedek?

(Spisal Zorán.)

2. Zakaj ima zajec kratek rep, in zakaj črti medved lisico?

Medved si je hotel okopati gorico. Poiskal si je pomagačev in je dobil lisico, volka in zajca. Za obed je priskrbel svojim kopačem sod medú in ga je shranil v gozdu tik gorice.

Ko so nekoliko časa kopali, se je naveličala lisica dela. Zaželela si je medú, rekla je, da mora iti v gostijo na ženitnino in je odšla v gozd. Vlegla se je v senco in srebal med iz soda. Ko ga je izpila četrta soda, se je vrnila h kopačem.

„No, kako je nevesti ime?“ je vprašal medved.

„Prej ji je bilo ime celota, sedaj pa tričetrtnika“, se je odrezala lisica in pričela zopet kopati.

Solnce je pripekalo in lisici se ni ljubilo delati, bila je lena. Rekla je: „Moja sestrana se je omožila. moram iti na gostijo“, in je odšla v gozd. Spila je zopet četrta soda medú in se vrnila v gorico.

„Katera sestrana se je omožila?“ je vprašal volk.